

A series of horizontal dotted lines for writing.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

UFAHAMU
SOMA TAARIFA IFUATAYO KISHA UJIBU MASWALI YANAYOFUATA

Wanasayansi wengi wameshidn wakuelewanikwanini watuhuvutasigarajambohiliku wamoshi wasigarahuathiri wavutaji wasigaranawatu waliokaribuna onapengine huletaugonjwawamoyo. Wavutaji hupatwanakikohozi cha adaimakisichosikiadawa, maishahupatalimue watatizabinadamukwakarneny ingilizopitanakuwa acharundo la maswaliku husuuvutajisigara.

sigara au sigareti niki tu cha uraibu wakuvuta, kinachotengenez wakwamajaniyatumbakoyaliyokaushwa. Husokotwakatikakaratasimaalum. Tumbakopia huvutwakwenyekikohunuswanahutafunwa.. tumbakoinayosagwanaku nuswa au kubwihuitwaugoro.

Hapanashakawavutajisigaraharibuafyayao. Wataalamu wasayansinamadaktari wamefanya chunguzinawamethibitishamaradhimfanowapumukutokananamoshi wasigaraunaowakeretakoo. Kuna piawanaosemakwambauvutajisigaraunasababishasarataniyamapafu. Watuwengihufakwaugonjwawaghafakwasabab uyasumuyamoshi wasigaraambaohutunguzanakuyatoboatoamapafu.

Baadhi yawavutasigarahutupavipandevyasigaraovyobilakuzimwanahivyohusababishahasarakubwakama vile uchomaji wamisitu, nyumbananguonawakatimwingine husababishahatavifo. Uvutajisigaraumefikakiwango cha kusikitisha, utaonavijanayaani wasichananawavulanawadogosana, wakivutasigarambeleyawatuwazimabilakujalihiiniaibukubwasana.

Tabia hii inatokananamifanowanayo ionakutokakwawazaziwao au watuwengine. Si ajabukumsikiamzaziakimtumamwanaweakamununuliepakitiyasigara au kopo la tumbako. Wazazikamahaohuwafanyawatotowavutesigarailinaowajione kamani watuwazima.

Sababuningine yakuvutasigarani kutakakujionyeshaati wananakidinakwa, au umaarufu. Hivyobasisigarahazifaikupati wamatangazoyenyekuvutiakwavijana.

Ainanyingine yauaraibuniuvutajibangi. Bangini ainayamimea Fulani unaolevyanakupumbuzaa kiliyanapotafunwa au kuvutwa. Wavutabangikwahakikahupatwana baanyingimwilini. Hukondanahuvaringikaakilisijue wanalofanya. Wataalamuhusemabangiikiingiaakilini, huharibukitivo cha fikirampakamtuhuwakamamwendawazimu.

Ni muhimu wazazinawalimu wakatazenawawakanyewatotowasishirikikatikatabiahizimbaya.

MASWALI

1. Ipetaarifa uliyosomakichwamwafaka. (al 1)

2. Tajamadharayasigaratikaafyazetu. (ala 2)

3. Sababuzipihufanyawatuhuvutasigara. (ala 2)

4. Tajajukumu la wazazinawalimudhidiyauvutajisigarawavijananilipi? (ala 1)

5. Hasaraganizinazopatikanakatikamazingirayetukutokananauvutajisigara (al 2)

6. Fafanuamaanayamanenohayakamayalivyotumiwaticahabarihii (ala 3)

(i) Uraibu

(ii) Nakidi

(iii) Bwiwa

LUGHA

(A)(i) Tajamifanoyanusu-irabu (ala 2)

(ii) Kwaninihitwanusuirabu

(b) Toa majukumumanneyakiimbo (ala 2)

(c)(i) Mofimuninini? (al 1)

- (ii) Bainishamatumiziyamofimukatikanenohili.
hajanifurahisha (al 3)
- (d) Yakinishasentensihii (al 1)
Sijawahikumsalimiawalakumkaribia
- (e) Pambanuasentensihiiikwanjiamastari. (al 2)
Mama alinijiashuleninakupipaujimtamu.
- (f) Andikasentensihiiikatikaudogo- wingi (ala 2)
Ng'ombehuyuanapembendefukulikoswara.
- (g) Andikasentensihiiikwawingi (ala 2)
Ua wake unauazurinakubwa.
- (h) Andikakinyume cha: (al 2)
Sikuyakuhamamjiniumefika.
- (1)Tambuaviwakilishikatikasentensihizi
(i) uleni wake. (ala 1)
- (ii) Kinginikipi? (ala 1)
- (k) Tungasentensiilyonakihisishi cha dharau (al 1)
- (l) Tung a sentensinavihisishihivi (ala 1)
(i) hohehahe!
- (ii) Ebo!
- (m) Elezamaanayanahauzilizopigwamistari (ala 2)

(i) Jumaalimliliangoamtowawatu

(ii) Tangumtotoapoteeamekuwakiguunanjia

FASIHI SIMULIZI (ALA 5)

1. Elezamaanayamaigizo

(ala 2)

2. Tajaviperavitavyamaigizo (al 3)

ISIMU JAMII

(I) ElezamaanayaIsimujamii

(ala 1)

(II) Sajilininini?

(ala 1)